

ПРЯМУВАННЯ ДО ОТРИМАННЯ КОМПЕНСАЦІЇ

Коли була здійсненя велика кривда, чи можливим є взагалі належне або повне відшкодування? Чи покарання винуватців може допомогти жертвам або запобігти майбутнім порушенням? Чи вирок суду може виправити зло? Чи гроші можуть бути компенсацією за кривди? Міжнародна громадськість мусить знайти відповіді на ці питання. Всі описані в цій секції тактики стосуються встановлення справедливості за здійснені порушення прав людини, прагнучи покарати винуватців, отримати відшкодування для жертв або ліквідувати культурні обумовленості і установи, які забезпечують винуватцям безкарність.

Судовий процес проти винуватців серйозних порушень прав людини – таких як військові злочини і злочини проти людськості – може бути дуже вимогливим. Необхідним є зібраність цілої групи чинників. Необхідним є наявність відповідних правових інструментів – місцевих або міжнародних – трактатів або законів; треба зібрати доказовий матеріал, затримати оскаржених і довести їх до суду; часто необхідним є наявність договорів екстрадицій і з ними пов'язаних механізмів. Такі справи рідко появляються, але коли є, вони становлять цінну нагоду для оцінки як міжнародних конвенцій, трактатів і інших юридичних інструментів, так й ролі міжнародної громадськості в запобіганні порушень і забезпеченні жертвам компенсації.

Часто ціллю судового процесу є не стільки встановлення покарання за дані порушення прав людини, скільки декларація, що такі порушення не будуть терпітися. Дії скеровані проти порушень прав людини можуть здійснюватися поза структурами правосуддя. Розроблено творчі методи виявлення порушень і притягнення винуватців до відповідальності за свої дії.

Прецедент у міжнародному вимірі справедливості: Застосування міжнародного права проти диктаторів, які є поза своїми країнами

Арешт і екстрадиція колишнього диктатора Августо Піночета є однією із незвичайних справ в історії судочинства. Вона встановили прецедент, який в майбутньому може використовуватись для притягнення теперішніх і колишніх державних керівників до відповідальності за свої вчинки.

Іспанський і британський уряди, використовуючи як вітчизняне законодавство так й міжнародне, встановили, що чилійський диктатор Августо Піночет може встати перед судом в зв'язку із порушеннями прав людини, здійсненими підчас його правління.

На початках диктатури Піночета, в 1973-1990 роках, діячі з прав людини почали вести документацію випадків безправних затримань, примусових переселень, вбивств, катувань і зникнень, за які відповідальними були сили, підлеглі Піночетові. Після повернення демократії в Чілі, офіційно скликана комісія правди збрала детальну інформацію стосовно 3 000 випадків порушень пав людини. Однак Піночет не міг предстати перед судом в Чілі, оскільки перед резигнацією з

уряду отримав конституційні гарантії захисту від судових процесів по відношенню до себе і своїх найближчих співробітників.

Юристи, які працюють від імені осіб, права котрих були зламани в період правління Піночета, подали приватні акти оскарження проти Піночета в Іспанії, використовуючи процедурний засіб *acción popular* – популярна скарга, яка дозволяє громадянам Іспанії подавати за відповідними обставинами приватні акти оскарження. Іспанські суди допускали такі справи на підставі принципу універсальної юрисдикції, яка дозволяє судам розглядати справи, пов'язані з випадками катувань, геноциду і інших злочинів проти людськості, незалежного від того, де відбувся злочин і незалежно від національності винуватця і жертви.

Вийшов іспанський наказ арешту і Піночет був затриманий британською владою в Лондоні, де він тоді перебував. Захисники диктатора пробували анулювати наказ, аргументуючи, що як колишньому керівнику держави, Піночету належить імунітет, захищаючий його від арешту і екстрадиції. Британська Палата Лордів дворазово відкидала цей аргумент, постановляючи в першому випадку, що, як би колишньому керівникові держави не належав імунітет в зв'язку із діями в рамках виконання своїх функцій, не можна признати, що тортури і злочини проти людськості входять в ці рамки. В другому випадку стверджено, що в зв'язку з цим, що як Великобританія так й Чілі ратифікували Конвенцію Об'єднаних Націй Проти Тортур і іншого Жорстокого або Нелюдського Трактатування з 1984 р., Піночет не захищається імунітетом від оскарження стосовно здійснення цього типу вчинків.

Остаточно, в зв'язку із станом здоров'я, Піночета відправили в Чілі і він не представ перед судом в Іспанії. Верховний Суд Чілі позбавив його парламентського імунітету, який Піночет сам собі встановив, і прийняв рішення його судити. Чергове рішення Верховного Суду стверджувало однак, що поганий стан здоров'я Піночета на це не дозволяє.

Рішення Палати Лордів встановило важливий прецедент, вказуючи, що керівник держави не є захищений імунітетом від процесу, пов'язаного з закидами катувань; що такі злочини можуть переслідуватись в цілому світі на підставі принципу універсальної юрисдикції та, що вітчизняні суди можуть змусити держави до реалізації зобов'язань, що витікають з міжнародного права.

Увага міжнародної громадськості змінила також систему політичних сил в Чілі, оскільки влада не могла довше прикриватися вітчизняним законодавством, яке захищало винуватців порушень прав людини, в т.ч. Піночета, від порушення процесу. Більше того, довгий період затримання Піночета в Лондоні, зменшив страх, який диктатор викликав в населенні Чілі, яке завдяки цьому могло почати діяти.

Притягнення до відповідальності міжнародні корпорації: Використання приписів вітчизняного законодавства проти винуватців злочинів проти людськості в інших країнах.

Діюча в Сполучених Штатах організація використовує існуючі довгий час приписи федерального права, які дозволяють жертвам порушень прав людини, здійснених в інших країнах, подати позов проти підприємств, які беруть участь в порушеннях.

International Labor Rights Fund (Міжнародний Фонд з Прав Працівників - ILRF) базувався на законі *Alien Tort Claims Act* (АТСА) подаючи позови проти міжнародних корпорацій, які брали участь у порушеннях прав людини. Схвалений в 1789р. федеральний закон мав на меті протидіяти піратству, дозволяючи громадянам іноземних держав подавати цивільні позови проти громадян Сполучених Штатів і діючих в Сполучених Штатах підприємств, в зв'язку з порушенням ними міжнародного права. Оскільки тактики, що опираються на виконанні діючих норм законодавства, давно використовувались для забезпечення відшкодування за порушення прав людини, використання приписів вітчизняного законодавства для переслідування порушень, які відбулися поза даною країною, відкриває жертвам порушень прав людини нові можливості. Такий підхід є одночасно винятковим в зв'язку з концентрацією на порушеннях, здійснених міжнародними корпораціями.

Багато громадян іноземних держав не має можливості подання позову до суду у власній країні. Першим процесом ILRF з використанням АТСА був процес проти енергетичної спілки Unocal, порушеним від імені бірманських біженців в зв'язку із випадками примусової роботи на паливному трубопроводі в Бірмі. Якщо би біженці вирішили подати скаргу в Бірмі, їх могли заарештувати, катувати, а навіть вбити, оскільки законодавство забороняє передавати іноземним державам інформацію про дії влади. АТСА дає їм можливість порушити процес в Сполучених Штатах. Щоби скаргу почали розглядати, необхідно встановити, що підприємство свідомо брало участь в порушеннях, ILRF працює для доказу цього факту.

Крім справи Unocal, ILRF подало скарги проти корпорацій Coca-Cola, Exxon-Mobil, Drummond oraz Del Monte. Жоден з процесів ще не закінчився. АТСА на сьогодні аналізується урядом генерального прокурора Сполучених Штатів з метою обмеження об'єму його використання.

На сьогодні, існуючі в міжнародному законодавстві прав людини механізми не є достатньо ефективними у протидії порушенням прав людини, здійсненим міжнародними корпораціями. Описана тактика використовує доступні приписи вітчизняного законодавства, щоби розширити можливість вимагання жертвами порушень прав людини належного їм відшкодування. Укріплює суспільну свідомість в цьому питанні, одночасно переказуючи міжнародним корпораціям ясне повідомлення, що вони будуть притягнуті до відповідальності за порушення прав людини в зв'язку із їх діяльністю.

АТСА і подібні до нього закони можуть бути використані жертвами порушень прав людини, які мають місце в інших країнах, а вітчизняне законодавство не дає можливості діяти. Сам АТСА інтерпретується в вузьких рамках і знаходить застосування лише в найбільш шокуючих порушеннях прав людини – геноциді, військових злочинах, злочинах проти людськості, рабстві, позасудових екзекуціях, катуваннях і безправних затриманнях.

Які з існуючих юридичних приписів універсальної юрисдикції можуть бути використані для притягнення до відповідальності суб'єктів, відповідальних за порушення?

Тест на порушення прав людини: Оцінка випадків звинувачення у дискримінації

Коли порушення мають скритий характер та тоді, коли їх схвалює більшість суспільства, жертви можуть мати труднощі з доведенням, що дійсно дійшло до порушення їх прав. Діюча в Угорщині організація вживає метод тестування, щоби довести дискримінацію і дати змогу розпочати судовий процес від імені і на користь жертв.

Здійснюючи пристосування методу, який використовується в Сполучених Штатах, організаціями, що протидіють дискримінації на квартирному ринку, Бюро Юридичного Захисту Національних і Етнічних Меншин (*Legal Defense Bureau for National and Ethnic Minorities - NEKI*) застосовує тести, які є методом збору доказів дискримінації. Перша справа, в якій угорський суд признав тести як допустиму форму документації дискримінації, появилася в 2000р.

Циганська меншина є в кільканадцяти країнах Європи. Цигани (роми) є частим об'єктом злочинів ненависті, їх часто оскаржують в спричиненні росту приступності і безробіття в Угорщині. Форми дискримінації, з якою стикаються цигани, охоплюють відмову у працевлаштуванні, відсутність доступу до квартир і послуг в загальнодоступних місцях. Оскільки дискримінація часто приймає скриті форми, рідко коли є доступні безпосередні докази її наявності.

NEKI використовує тести, щоби довести дискримінацію шляхом отримання безпосередніх доказів. Організація набирає і навчає особи, які потім направляються як тестери (ті, що здійснюють тести), щоби повторити дії тих, хто стверджує, що зіткнувся з дискримінацією. Кожен із тестерів має бути докладним і об'єктивним спостерігачем, мусить також бути подібним до особи, яка зіткнулася з дискримінацією. Здійснюючи набір тестерів, NEKI також оцінює, хто з них міг би бути вірогідним свідком підчас судового процесу. Оскільки такий процес може тривати навіть кілька років, тестери повинні бути готові перебувати у контакті з програмою на довший період часу.

Коли NEKI отримує скаргу, члени організації оцінюють справу і, якщо приймуть рішення про її прийняття, висилають тестерів в місце, де був прояв дискримінації. Якщо оскарження стосується напр., працевлаштування, тест передбачає направлення двох тестерів – рома і особу,

нециганського походження – обоє з подібними ознаками і кваліфікаціями, які відрізняються лише етнічною приналежністю. Ці особи подають заяви про прийняття на роботу в короткому проміжку часу цього самого дня, здійснюючи подібні дії, щоби полегшити порівняння.

Тестери передають свій досвід безпосередньо після тесту, заповнюючи анкету, яка містить детальні питання про перебіг кваліфікаційної розмови, поведінку по відношенню до кандидата і спосіб, яким була представлена пропозиція праці, напр., заробітна плата і додаткові оплати. Координатор тесту (організація або юрист) оцінює чи мало місце дискримінаційне трактування. Ця інформація часто використовується в судових процесах на користь жертв дискримінації.

До 2002р. NEKI використало тактику п'ятнадцять разів. В трьох справах проведення тесту виявилось неможливим. З дванадцяти закінчених тестів, п'ять не виявило ознак дискримінації. Решта сім – переконливо довели дискримінацію і були підставою для порушення судового процесу.

Більше про цю тактику прочитай в Тактичній Методиці, яка міститься на сайті проекту “Нові Тактики” www.newtactics.org, в розділі *Tools for Action* (Інструменти дії).

Описана тактика, яка перенесена з американського підґрунтя, має усесторонній характер і багато організацій зверталось до NEKI з прагненням застосувати її для інших справ в області прав людини як напр., проблеми неповносправних осіб. Тести можуть також бути використані для оцінки політики працевлаштування, яку ведуть різні установи, в т.ч. поліція і підприємства.

Домагання відшкодування: Спонування уряду до забезпечення відшкодування жертвам порушень прав людини, скоєних поліцією і армією.

В Індії Національна Комісія Прав Людини аналізує випадки скарг на порушення прав людини і рекомендує місцевим владам виплатити відшкодування жертвам.

Національна Комісія Прав Людини в Індії відповідає на направлені до них підтверджені скарги на порушення прав людини, скоєні поліцією, звертаючись до влади про фінансове відшкодування для жертв і належне покарання винуватців.

Створена на підставі закону про охорону прав людини з 1993р., Комісія має повноваження аналізу порушень прав людини і рекомендувати способи реакції на порушення, здійснені публічними службовцями – в т.ч. сприяння при здійсненні порушень або занедбання протидії їм. Більшість поданих скарг стосується вчинків поліції. Комісія займалася також справами відшкодування для жертв порушень, скоєних військовими і членами інших збройних сил.

Інформація щодо порушень надходить від активістів, з повідомлень мас-медіа, а також направляється самими жертвами і членами їх родин. Скарги стосуються переважно фізичного

насилля, знуцання, порушення принципів поведінки по відношенню до жінок, безправних затримань і катувань. Комісія отримує також скарги пов'язані з примусовою працею і порушенням прав дітей, жінок, неповносправних осіб, осіб, які належать до відповідних каст або груп племен, біженців та меншин.

Після отримання скарги, Комісія звертається про надання рапорту зі слідства або доручає розслідування власному слідчому відділу. Якщо оскарження підтвердяться, Комісія передає рапорт органам влади штату, в якому скоєно порушення. Рапорт містить рекомендації щодо фінансової компенсації для жертв і порушення дисциплінарного процесу проти винуватців порушень. Органи влади даного штату можуть самі отримати суму компенсації від службовця, який був безпосередньо відповідальним за порушення.

Комісія публікує детальні звіти стосовно найважливіших справ в щомісячнику *Human Rights* та в річному звіті. Інформації про голосні справи появляються також в засобах масової інформації.

Відшкодування можуть реально допомогти жертвам і їх родинам та вплинути на їх долю, тільки за умови, що компенсація має відповідний розмір. Треба також звернути увагу, щоби застосування тактики компенсацій не відвернуло увагу від необхідності здійснення інших реформ. Незважаючи на труднощі, робота Комісії без сумніву спричинилася до усвідомлення чиновникам наслідків їх діяльності, протидіючи наступним порушенням.

Створення подібної комісії вимагає значної підтримки з боку влади, необхідна є широка інформаційна акція і суспільна кампанія щоби забезпечити впевненість, що жертви і їх родини мають можливість скористатися цим засобом без побоювання помсти.

Як можна довести до перейняття агентствами і урядовими структурами відповідальності і переконати їх до підтримки цієї ініціативи?

Мобілізація проти безкарності: Збудження суспільної свідомості для запобігання безкарності шляхом організації референдумів або петицій

Часто суспільство не має свідомості існування відповідних юридичних інструментів, або, знаючи про них, не вміє ними послужитися. Діюча в Уругваї організація реалізувала значні заходи, щоби виразити спротив признанню імунітету військовим, які скоїли порушення прав людини.

Використовуючи закон конституції, який ніколи раніше не залучався, Національна Комісія з питань Референдум (*Comisión Nacional Pro-Referéndum - CNR*) провела в Уругваї референдум щодо подання на голосування громадян рішень Конгресу про гарантування військовим - винуватцям порушень прав людини звільнення від покарання. Звернення до уряду про проведення

загального референдуму вимагало від CNR збору протягом року від моменту схвалення законів щодо безкарності, підписів 25 процентів населення, яким прислуговує діюче право на вибори.

Збір підписів одної четвертої населення вимагав дуже хорошої організації дій та залучення волонтерів, з яких більшість належала до жіночих організацій. Підчас одноденної кампанії збору підписів, організатори координували роботу 9 000 *brigadistas* – волонтерів, які збирали підписи. Для документації були використані комп'ютери і калькуляційні бланки.

Після збору підписів і передачі їх органам влади, CNR виступила з заявою про їх визнання виборчою комісією. Підчас всього процесу збору і передачі підписів, CNR використовувала методи активізації місцевих спільнот, щоби протиставитися опозиції з боку влади і мас-медіа. Роздавалися листівки, розвішувалися банери і плакати, проводились рейди, музичні фестивалі і велосипедні марафони. Хоча референдум вирішився невеликою більшістю голосів на не користь, робота CNR створила нові інструменти формування демократії в Уругваї. Підчас кампанії волонтери відвідали кожного третього уругвайця. Від того часу було проведено вісім загальних референдумів. Волонтери і керівники CNR й надалі активно працюють в політиці.

CNR не реалізувала своєї первісної мети, а саме – відміна права, яке забезпечує безкарність винуватцям порушень прав людини, але нечувано змобілізувала суспільство Уругваю, вчиняючи безкарність проблемою національної ваги. Візити волонтерів усвідомили великій кількості людей існування відповідного правового закону, інші довідалися про ситуацію завдяки повідомленням засобів масової інформації.

Правові приписи щодо референдум як в законодавстві Уругваю, не існують в кожній країні. Збір підписів може однак стосуватися також петицій, як форми збудження суспільної свідомості і одночасно як декларації перед урядом, що суспільство не є задоволене з веденої ним політики.

Взяття відповідальності за минуле: Використання державних засобів на користь периферійної суспільної групи

Ідентифікація і, якщо це можливе, покарання винуватців, є тільки частиною рішення. Прямуючи до вимоги отримання компенсації за порушення прав людини, деякі організації вимагають відшкодування для жертв порушень прав людини часто у формі забезпечення лікування, встановлення грошового відшкодування або повернення забраного майна.

Для успіху справи необхідно змусити владу признати свою відповідальність за порушення і виплатити відшкодування жертвам або запевнити їм належне лікування і терапію.

Діюча в Румунії фундація ICAR здійснила натиск на владу щодо забезпечили, в першу чергу приміщення для створюваних осередків для жертв тортур, а також право на безплатні ліки та медичні страховки на спеціалізоване лікування, необхідне жертвам тортур.

Тактика ICAR є частиною стратегії, скерованої на примушення влади взяти відповідальність за події минулого, щоби запобігти їх повторення в майбутньому. Багато серед тих, хто під час ери комунізму в Румунії допустився тортур, уникли покарання, а дехто з них й надалі займає високі державні посади. Жертви мусять функціонувати в суспільстві, більшість якого воліє забути минуле і його жертви, ніж робити висновки і в більшій мірі залучати громадян до встановлення демократії і прав людини.

ICAR спочатку налаштувалася на здобуття довіри жертв, співпрацюючи з Румунським Товариством Колишніх Політичних В'язнів, що дало можливість організації пізнати потреби цієї групи щодо доступу до медичного обслуговування, фінансової підтримки і юридичної допомоги. Щоби відповісти на ці потреби, ICAR налагодила контакт з громадськими службовцями, працівниками служби здоров'я, міськими і державними урядовцями та урядовими установами, такими як Міністерство Здоров'я, які могли забезпечити професійну допомогу і підтримку. ICAR також налагодила співпрацю з іншими меншими організаціями, засобами масового переказу, а також Міжнародною Радою з питань Реабілітації Жертв Тортур в Данії.

Завдяки триваючий десять років роботі, ICAR остаточно змусив уряд Румунії признати свою відповідальність за тих, хто був жертвою колишнього режиму.

Більше на цю тему прочитай в Тактичній Методиці, яка міститься на сайті проекту “Нові Тактики” www.newtactics.org, в розділі *Tools for Action* (Інструменти дії).

Успіх ICAR не був легким і в значній мірі був обумовлений політичними перемінами, які були в Румунії у цей період. Завдяки своїм контактам ICAR відповідно оцінила і використала ці обставини. Нові встановлені права і відкритість суспільства дали жертвам можливість діяти без побоювання репресій. Тактика ICAR послужила як забезпеченню компенсації для жертв, так й скороченню безкарності влади.

Як можна залучити урядові засоби для заспокоєння потреб жертв порушень прав людини?

Демаскування переслідувачів: Публічне виявлення винуватців порушень прав людини шляхом проведення проти них демонстрацій.

Коли винуватці залишаються ненаказані, чи на підставі закону чи, фактично, можуть вести відносно анонімне життя – часто в цьому самому суспільстві, де живуть жертви їх вчинків, діюча в Аргентині організація вирішила, що навіть якщо винуватці не можуть притягнутися до суду, можуть бути виявлені – “здемасковані” – перед суспільством.

Організація Діти за Розпізнання і Справедливість проти Забуття і Тиші *Hijos por la Identidad y la Justicia contra el Olvido y el Silencio* - Н.І.І.О.С) проводить демонстрації перед будинками осіб, яких розпізнали як винуватців порушень прав людини. Ці демонстрації, так звані *escraches* (“зняття маски”) публічно клеймлять винуватців і дають змогу суспільству виразити своє моральне осудження.

Н.І.І.О.С., членами якої є в основному діти загиблих, розпочинає діяльність від встановлення тотожності особи, які була відповідальна за порушення прав людини в період військової диктатури в Аргентині в 1976-1983 роках. *Pre-escrache* охоплює розмови з місцевими профспілками, бібліотеками і іншими установами в місцях проживання переслідувача. Діячі роздають листівки і виголошують неформальні виступи по сусідству і в школах. Метою цих дій є залучення суспільства, участь якого має основне значення для успіху тактики. В день *escraches* (“зняття маски”), протестуючі збираються на площі або в іншому публічному місці поблизу будинку винуватця, проголошуючи виступи, які клеймлять цю особу і її вчинки. На будинку розміщуються плакати з фотографією цієї особи, її прізвищем, адресою і номером телефону та інформацією про її вчинки. Залежно від конкретної ситуації, приймаються також інші дії. Варіантом *escraches* (“зняття маски”) є так звана *escrache-movil*, демонстрація – марш, скерована проти більше ніж одного винуватця.

Н.І.І.О.С. запрошує до роботи юристів для допомоги в вирішенні проблем, які можуть виникнути з боку поліції або контрдемонстрантів, але ключем досягнення мети демонстрації без виникнення конфлікту є залучення якомога більшої кількості людей.

Ефективність дій після *escraches* (“зняття маски”) залежить від поведінки сусідів особи, яка була предметом демаскування. Деколи ця реакція є дуже сильною. Були випадки закриття магазинів або залишення барів відвідувачами, коли туди хотів зайти винуватець порушень. Деякі з винуватців мусили поміняти місце проживання внаслідок відкинення їх суспільством.

Незважаючи, що закони, які надають право амністії, утруднюють переслідування деяких винуватців, Н.І.І.О.С. на свій спосіб обходить юридичну і політичну систему, застосовуючи гумор, елементи театру і інші ефекти видовищ.

Ця тактика має серйозний ризик. Особи, які по ній діють, повинні мати абсолютну впевненість, що діють проти відповідних осіб, і що демонстрації не використовуються для політичних цілей. Організація масових демонстрацій, пов'язаних з темами, які збуджують сильні емоції, мусить мати механізми, які запобігають перетворенню їх в акти насилля. В такій ситуації місцева громадськість відвернеться від протестуючих, не бажаючи мати заворушення.

Як можна використати силу впливу всього суспільства для осудження порушень прав людини і їх винуватців?

Відбудова рідного району: Збір особистих спогадів для відбудови і повернення втраченої власності.

Деспотичні режими часто змушують людей залишати свої домівки, виселяються цілі спільноти, конфіскуючи землю і майно. Колоніальна влада і нові прибульці займають території, які належали корінним спільнотам. Повернення колишнім власникам їх власності може бути важким і вимагає визначення поділу власності і їх об'ємів.

Музей Шостого Району (*The District Six Museum*) в Південно- Африканській Республіці (ПАР) новаторським методом вирішує цю проблему. Музей першим пред'явив претензію щодо землі, завдяки якій люди повернули власність і гідність, яку втратили під час апартеїду. Він залишається місцем, де збираються, переховуються і обмінюються інформація і спогади, пов'язані з минулим Шостого Району. Музей бере участь в промоції суспільного діалогу з питань форми міст ПАР.

В 1966р. в результаті схвалення закону *Group Areas Act*, поселення Шостого Району в Cape Town, в яких раніше проживали розшаровані спільноти, були знесені під новий житловий масив, призначений “тільки для білих”, будова якого ніколи не розпочалася. Єдиними залишеними будинками були місця культу.

Як частина кампанії по охороні землі і інтегральності спільнот, які на ній проживають, група колишніх мешканців побудувала експозицію, центральним місцем якої є карта колишньої території. Підлогу методистичного костелу вкрито докладною картою знищеного району; колишніх мешканців запрошено для зазначення на ній своїх будинків, вулиць, магазинів і інших загальнодоступних установ.

Проект “карти пам'яті” став основою претензій щодо повернення землі. Музей організував і був господарем одного із засідань земельного суду, під час якого мешканці мали можливість подати формальні заяви про повернення землі, яка колись належала їх родинам. Колишні мешканці стоячи на плані колишнього району отримали від суду, за словами одного з них, “свою землю, свої будинки, свою гідність”. Від цього часу Музей готував експозиції, стосовно історії інших невеликих поселень, які були знищені на підставі *Group Areas Act*, в тому числі Kirstenboch і Two Rivers, щоби висловити і підтримати їх дотепер нереалізовані претензії щодо повернення землі.

Музей Шостого Району ставить собі за мету підтримку процесу повернення суспільства до рівноваги і примирення, а також проголошення тривалої культури демократії і пошанування прав людини. Здійснювані програми спричиняються до збереження пам'яті про примусове виселення і переказу її наступним поколінням. Пам'ять про минуле зміцнює зусилля щодо запобігання сегрегації, виселенням і іншим порушенням демократії у майбутньому.

У найближчі роки, колишні мешканці Шостого Району будуть повертатися до нього, повертаючи свою землю і відбудовуючи дома. Міжнародна Коаліція Пам'яток Сумління, членом якої

є Музей, дає багато роздумів щодо способів використання історичних подій і місць, де вони відбувалися, в чинностях пов'язаних з актуальними проблемами по захисту прав людини.

Круги на поверхні води.

Компенсація є можливою навіть багато років після здійснення порушень. Корінне населення в Сполучених Штатах і інших країнах десятки років звертається в суди і до державних органів з метою повернення землі, яка колись їм належала. *White Earth Land Recovery Project* в штаті Міннесота повертає землю, і тим самим спадщину племені Anishinaabe, у інший спосіб – викуповуючи її. Winona LaDuke з проекту „*White Earth Land Recovery*” описує стратегічне мислення, еластичність при виборі тактики і створенні союзу з іншими суб'єктами.

Коли ми розпочали нашу боротьбу за повернення землі, ми вжили всі доступні методи. Ми звернулися до суду, але вирок був для нас негативним. Ми звернулися до Конгресу, але там нам не допомогли. Я особисто виступила перед Організацією Об'єднаних Націй. Ми вжили всі можливі способи і остаточно вирішили, що маємо знайти інший шлях повернення нашої землі.

Ми створили довірчий фонд. Викупили землю від осіб, які погодились її продати, дехто передав нам її безплатно. Тепер ми маємо близько 1 700 акрів (приблизно 680 гектарів). Тут ми вирощуємо різні сорти кукурудзи, малину і полуницю. Налагодили виробництво кленового сиропу. Свою роботу ми визначаємо як “діяльність, що базується на прикладі”. Вже 25 років я організую різні заходи і навчилася, що недостатньо боротися з тим, що погане, необхідно також показати відповідний спосіб поведінки. Люди на свій спосіб звикли до ситуацій, яким не має бути місця. Навіть в нашій спільноті корінних американців ми звикли до трактування нас як громадян другої категорії. Ми звикли до думки, що не повернемо своєї землі і не зможемо з неї користатися.

Ми крок за кроком працювали над зміною такого ставлення і над поверненням нашої землі. Наприклад, десь є кладовище, де поховані люди з нашої спільноти, а хтось та пасе своє стадо. Тоді необхідно провести розмову з цією особою і встановити, як можна загородити і охороняти це кладовище. Приймаємо підхід в масштабі мікро, а не макро. Це можна порівняти з дрібними камінцями, які – кинуті в озеро – створюють на його поверхні круги, що розходяться.

Вирішуючи дрібні справи, одночасно треба мати свідомість ширшого контексту. Необхідним є пристосування до актуальної політичної ситуації. Часто, щоби діяти на користь своєї спільноти, треба налагоджувати союзи з особами, про які ми ніколи не думали як про співпрацівників.

Ці серед нас, хто працює в рамках реалізації прав корінних спільнот в Сполучених Штатах, займається цим вже довгий час. Ми маємо великий досвід в аналізі вітчизняної політики, ми співпрацювали не тільки з іншими корінними групами, але також з діячами з питань охорони середовища і представниками служби здоров'я. Тепер, ми працюємо над створенням союзу, діючого в сфері органічного продовольства. Ми мали щастя здобути великий досвід, але це не значить, що ми завжди виграємо. Це лише значить, що ми свідомі своєї ситуації.